

ROOF JOODS ONROEREND GOED IN WO II

Tijdens de bezetting was een van de aspecten van de antisemitische politiek van de Duitse autoriteiten het maatschappelijk isoleren van joden en de roof van hun bezit. De eerste stap vormde de verplichte aanmelding van het betreffende bezit. Vervolgens volgde het 'beheer' daarvan en ten slotte onvrijwillige verkoop. De opbrengsten gingen niet naar de eigenaren, maar naar Duitse instanties.

Op 11 augustus 1941 trad de landelijke Verordening 154/1941 'betreffende het joodsche grondbezit' in werking, waarin de liquidatie van joods onroerend goed en hypotheek werd geregeld. Aangifteformulieren waren verkrijgbaar bij de

Kamers van Koophandel. De aanmeldingen moesten worden ingediend bij de Niederländische Grundstückverwaltung (NGV).

Vanaf januari 1941 stelden alle Nederlandse gemeenten lijsten van joodse inwoners en hun adressen ter beschikking aan de Duitse bezetter. Joodse huizenbezitters kregen daarop de mededeling dat zij van huiseigenaren huurders waren geworden. Een jaar later ontnam de bezetter het woonhuis van vele joden, die daardoor gedwongen waren te verhuizen of onder te duiken. Nederlandse vastgoedhandelaren kochten de joodse huizen op en verkochten ze door voor grof geld. Het door de bezetter opgerichte Algemeen Nederlandse Beheer van Onroerende Goederen (ANBO) en CV Administratiekantoor Nobiscum kregen toestemming joodse panden te 'vervreemden' en namens de NGV te verkopen. Via de notaris werd het pand eerst verkocht aan een stroman en daarna aan niet-joden of gemeenten. Het leeuwendeel van de Nederlandse notarissen heeft tijdens de Tweede Wereldoorlog willens en wetens meegewerkt aan de verkoop van geroofde joodse panden. Intussen keken de Broederschap van Notarissen en de Kamers van Toezicht de andere kant op. De belastingdienst profiteerde eveneens, door vijf procent belasting te heffen op iedere transactie.

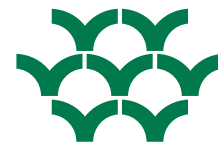
Gemeentelijke aankopen

Ook de gemeente Den Haag kocht joods bezit. In totaal kwamen er 2.623 geroofde joodse percelen in Den Haag 'in beheer'. Uiteindelijk werden er ongeveer 1.100 van verkocht. De animo onder de Haagse bevolking was niet groot, er was een brede afkeer, ook onder makelaars, tegen de handel in geroofd onroerend goed.

Aankopen van joods bezit door de gemeente Den Haag gebeurde op advies van de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting, in samenwerking met Nobiscum. De aankopen werden gedaan in verband met gemeentelijke plannen voor de stadsuitbreiding en stadsvernieuwing. Die plannen lagen er al van voor de oorlog en de gemeente kon ze nu ook uitvoeren door vrij gemakkelijk huizen te verwerven. Door zijn betrokkenheid bij joods vastgoed was de gemeentelijke dienst uitstekend op de hoogte van alle feiten betreffende de ongeoorloofde transacties. Toenmalig NSB-burgemeester Westra stimuleerde sterk het toe-eigenen van joods bezit.

In 1935 onthulde de joodse woningbouwvereniging Mischkenoth Israël een gevelsteen bij oplevering van haar tweede woningcomplex in Den Haag, op de hoek van de Groenteweg en de Marktweg. In 1942 liet de bezetter deze wegbeitelen. In 2017 werd een nieuwe gedenksteen ter herdenking onthuld (foto collectie Haags Gemeentearchief)

Op 16 juni 1942 kocht het gemeentebestuur voor 19.000 gulden joods bezit aan, bestaande uit zes pakhuizen met bovenwoningen in het Slop van Willem Kleijn met huisnummers 9 t/m 13. Het doel was de voorgenomen bouw van een onderstation voor het Gemeentelijk Elektriciteitsbedrijf. In afwachting hiervan konden de panden daarop worden opgeknapt en verhuurd. Voor sanering van de binnenstad werden van Nobiscum voor 126.400 gulden panden verworven aan de Nieuwe Haven en Turfmarkt. Eveneens voor sanering werden Javastraat 99 t/m 161 en Zuid-Binnensingel (Buitenom) 4 t/m 67 aangekocht. Javastraat 99 t/m 161 betreft het Javalaantje, een van oorsprong exploitatiehofje uit circa 1870, bedoeld voor huisvesting van het burgerpersoneel van de Frederikskazerne aan de Frederikstraat.

Het pand Javastraat 32 van mr. A. Hijman wilde de gemeente voor de oorlog al in bezit krijgen voor de bouw van een nieuw raadhuis. Daartoe was men een onteigeningsprocedure gestart. Bij vonnis van de Arrondissementsrechtbank werd Hijman op 3 december 1942 onteigend. Tijdens de procedure was het perceel van Hijman al in beheer van de NGV. De gemeente kon het pand nu goedkoop aankopen voor 28.000 gulden.

Voor het Joods Weeshuis Ezer Jatom aan de Pletterijstraat 64/66 hoefde de gemeente niets te betalen. Een nazi-instantie schonk het in april 1943 aan de gemeente. Op de vergadering van burgemeester en wethouders van 30 april 1943 werd hierover de volgende mededeling gedaan: 'Het Joodsche Weeshuis aan de Pletterijstraat is aan de Gemeente geschonken om dienst te doen als kindertehuis.' Op vrijdagavond 5 maart 1943 waren verschillende vrachtwagens bij het weeshuis gestopt. Duitse soldaten haalden de directeur, zijn gezin en alle aanwezige kinderen en personeelsleden uit het pand en dwongen hen in te stappen. Zij werden naar kamp Westerbork afgevoerd en op een enkeling na vertrokken zij vijf dagen later naar kamp Sobibór, waar ze op 13 maart 1943 werden vermoord.

De gemeente wilde ook de 360 woningen van de Joodse woningbouwvereniging Mischkenoth Israël aankopen. De vereniging was opgericht ten behoeve van de verbetering van de huisvesting van joodse arbeiders. Zij beheerde en exploiteerde daartoe twee woningcomplexen aan de Groenteweg en Fruitweg, met in totaal 360 woningen met een boekwaarde van 996.472,52 gulden. De 'Commissaris voor niet commerciële verenigingen en stichtingen', Müller-Lehning, ontbond de vereniging op 20 februari 1942. Na ontbinding werd de gemeente Den Haag 'de voornaamste belanghebbende bij de thans ontbonden Vereniging'. Het beheer van de woningen was inmiddels door de NGV overdragen aan de ANBO. De joodse naam Mischkenoth Israël met de karakteristieke

Prof. mr. dr. Harmen Westra, NSB-burgemeester van Den Haag van juni 1942 - maart 1945 (foto collectie Haags Gemeentearchief)

Davidsterren werd weggebeiteld uit een gevelsteen. Omdat de vereniging had opgehouden te bestaan wilde de gemeente volgens het Woningbesluit de haar toekomstige bevoegdheid uitoefenen om alle bezittingen en schulden van de vereniging over te nemen tegen een bedrag van 17.250 gulden en een 'billijk bedrag voor liquidatie'. Op 4 september 1943 werd de overdracht officieel vastgelegd. Na de oorlog bleek dat het besluit niet was uitgevoerd en het bezit van Mischkenoth Israël voor de vereniging behouden was. Maar de vereniging stopte, omdat haar doelgroep van joodse bewoners grotendeels vermoord was. De overlevende bestuursleden droegen de woningen over aan de gemeente Den Haag.

Rigide houding na de oorlog

Ondanks de aanzienlijke bedragen waarover de NGV en haar 'Verwalter' beschikten, waren zij slechte betalende belastingen en andere lasten. Gemeentelijke diensten drongen daar doorgaans ook niet al teveel op aan. Na de bevrijding maakte het Haagse gemeentebestuur de balans op. De oorlogsschade was 120 miljoen gulden. Den Haag stond er financieel slecht voor, mede omdat in het laatste oorlogsjaar nauwelijks meer belasting was geïnd. Het was dus tijd om de erfpacht en straatbelasting op te halen, ook bij de joodse eigenaren van onroerend goed die de oorlog overleefd hadden of bij hun nabestaanden.

Den Haag voerde hierin welbewust een rigide en bureaucratisch beleid. Het feit dat joods bezit in de oorlog geconfisqueerd was door de bezetter vond de gemeente geen reden om de belasting kwijt te schelden. Tussen 1946 en 1948 procedeerde het stadsbestuur tot de Hoge Raad toe en kreeg daar gelijk.

Pas in de jaren negentig van de vorige eeuw werd aandacht besteed aan onderwerpen als joodse tegoeden en ontstond er discussie over het rechtsherstel van joods bezit, waarna schadevergoedingen ter beschikking werden gesteld aan

joodse oorlogsgetroffenen, hun nabestaanden en de joodse gemeenschap. De individuele regeling voor rechtsherstel van de gemeente Den Haag werd pas in 2019 afgerond. Omdat de gemeente voor deze regeling meer geld had gereserveerd dan uiteindelijk nodig bleek, was er nog 2,6 miljoen euro beschikbaar. Dit bedrag werd onder de noemer 'collectief rechtsherstel' naar de Stichting Joods Leven Den Haag overgemaakt.

Inge Camfferman

Werkgroep Stadsbeeld en Stadsgroen

stadsbeeldenstadsgroen@vriendenvandenhaag.nl

Geraadpleegd:

- *De houding van de gemeente Den Haag tegenover Joodse eigenaren van onroerend goed, 1940-1955*, Robin te Slaa (Onderzoek in opdracht van Joodse organisaties, 2016)
- *Openstaande rekeningen. De gemeente Amsterdam en de gevolgen van roof en rechtsherstel, 1940-1950*, Hinke Piersma en Jeroen Kemperman (NIOD Amsterdam, 2015)
- *Kille mist. Het notariaat en de erfenis van de oorlogstijd*, Raymond Schütz (Proefschrift 2016)
- Website Stichting Joods Erfgoed Den Haag
- Website Monumentenzorg Den Haag
- Website Pointer KRO-NCRV Dataset

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Lezing door Jeroen Geurst, architect

Datum: dinsdag 12 april 2022 | Locatie: buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30

Tijd: 20.00 uur. Zaal open om 19.30 uur

Agenda

1. Opening en vaststelling agenda
2. Ingekomen stukken
3. Conceptnotulen ledenvergadering van 19 oktober 2021
4. Bestuursmededelingen
De bestuursleden zullen de highlights van de activiteiten van hun werkgroep belichten
5. Vaststelling jaarverslag 2021
6. Vaststelling financieel jaarverslag 2021
  - a. Toelichting door de penningmeester
  - b. Verslag kascontrolecommissie
  - c. Goedkeuring van de rekening en verantwoording door de vergadering en daarmee decharge van het bestuur
7. Vaststelling contributie 2023
8. Benoeming nieuwe kascontrolecommissie
9. Wijziging statuten
10. Rondvraag
11. Sluiting huishoudelijk deel van de vergadering

Pauze

Lezing door Jeroen Geurst, architect: Een Haags stadsbeeld voor het Central Innovation District (CID - de driehoek tussen de stations Den Haag Centraal, Den Haag Hollands Spoor en Laan van NOI). Naar de mening van architect Jeroen

Geurst is Den Haag een betrekkelijk homogene stad met een gezond stedelijk weefsel, dat gekenmerkt wordt door lange lijnen.

Er is echter wel een verwonding in dat geheel: het gebied tussen de drie grote stations, waar gebouwd wordt aan het CID. Een beeldkwaliteitsplan met een eigentijdse Haagse signatuur zou deze wond kunnen helen. Hoe gaat het CID er dan uitzien?

Toelichting op agendapunten

De vergaderstukken worden u digitaal toegestuurd. Indien u niet over een e-mailadres beschikt kunt u de stukken vanaf twee weken voor de vergadering schriftelijk aanvragen bij het secretariaat: postbus 85977, 2508 CR Den Haag. Om kosten en papier te sparen ligt er in de vergaderzaal slechts een beperkt aantal kopieën van de vergaderstukken.

Vanwege de aanvraag voor de ANBI-status (Algemeen Nut Beogende Instelling) is een wijziging van de statuten nodig. Het bestuur maakt van de gelegenheid gebruik om ook enige andere punten in de statuten nader te preciseren. Het voorstel voor de statutenwijziging zal u uiterlijk twee weken voor de vergadering worden toegestuurd. Voor goedkeuring van de wijziging is een 2/3 meerderheid van de aanwezige leden vereist.